

ἢ ἀγανάκτησις διὰ τὰ μικρὰ παιγνίδια, τῆς ὁποίων τὸ κέρδος εἶναι ὀλίγον, καὶ ἡ σφοδρὰ ἐπιθυμία διὰ τὰ μεγάλα παιγνίδια, ἐν οἷς τὸ κέρδος εἶναι μεγαλύτερον, δείχνει τὸ κεκρυμμένον σπέρμα τῆς φιλαργυρείας. Ἡ ἐπίδειξις μιᾶς μεγάλης ἐπιτηδειότητος καὶ ἐμπειρίας εἰς τὸ παιγνίδι, καὶ ἡ ἐκ ταύτης δύκολία εἰς τὸ νὰ ἐλέγχη τὰ σφάλματα τῆς ἄλλων, ἡ ἐπιμονὴ εἰς τὸ νὰ διαυθωνθῆ τὰ ἔδικά του, ἡ καύχησις εἰς κάθε καλῶ ἀπόβασιν τῶ παιγνιδίῳ, ὁ περιέγελως, ἡ ἡ καταφρόνησις, ἡ ἡ ἀλαζονικὴ συμπάθεια διὰ τῶς ἄλλους, αὐτὰ ὅλα εἶναι φανερά δείγματα κενοδοξίας καὶ ἀλαζονείας. Αὐτὸς ὁ ὑπερβολικὸς ἔρως τῶ παιγνιδίῳ εἶναι δείγμα ὑπερβολικῆς φιληδονίας· αὐτὸ τοῦτο ρητέον καὶ περὶ τῶ λοιπῶν παθῶν.

Καὶ ἐπειδὴ αὐτὰ τὰ πάθη, ὅπου εἰς τὸ παιγνίδι λαμβάνει δρόμον ἐλάττερον, κραταιάμενα ἀπὸ τῶ ἐξιν, ἢμπορῶν πολλὰ εὐκόλα νὰ ἔμβαν ἐν μέρει· καὶ εἰς σαρδαιοτέρας σφάξεις, διὰ τῆτο ὁ φρόνιμος ἀνθρώπος γνωρίζωντάς τα, θέλει φροντίσει νὰ τὰ κατὰνάξη, καὶ νὰ τὰ πολεμῆ εἰς τὸ ἴδιον παιγνίδι, διὰ νὰ ἔχεν ὀλιγωτέραν ἰχὺν εἰς τὰ σαρδαιοτέρα σφάγματα.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Γ'.

Μελαγχολία, Εὐθυμία, Εὐδαιμομία.

Α Ρ Θ Ρ Ο Ν Α'.

Μελαγχολία.

Ὅσον συνεργεῖ εἰς τὸ εὖ εἶναι, καὶ τὴν εὐδαιμονίαν τῶ ἀνθρώπου μία κράσις εὐθυμος καὶ χαροποιὰ, ἄλλο πόσον ἀντίστανται μία κατηφὴς καὶ μελαγχολικὴ. Ὁ σκυθρωπὸς ἀνθρώπος περιφέρεται, λέγει ὁ Π.
Elem. di Fil. T. IV. Ο ΣΠΛ-

Στελλίνιος, (Ἡθικ. Τόμ. Β'. Σελ. 114.) ὡς αὖ εἰς οὐρανὸν τεθολωμένον, καὶ ὀμιχλώδη· ὁ δὲ εὐθυμος δέσκειται πάντοτε ὡς αὖ εἰς εἷα φῶς λαμπρότατον, τὸ ὁποῖον καλλύνει ὅλα τὰ πράγματα (1).

Ἡ μελαγχολικὴ κρᾶσις ἔχει τὴν ἀρχὴν τῆς πότε μὲν ἀπὸ φυσικὰ αἰτία, πότε δὲ ἀπὸ ἠθικὰ. Τῶν δὲ φυσικῶν δὲν προξενῶν τὴν μελαγχολίαν οἱ σφοδροὶ πόνοι, διὰ τὴν αὐτοὶ προξενῶν εἷα αἰδημα ζωηρότερον· ἀλλὰ τὴν προξενῶν ἐκεῖνοι οἱ μικροὶ καὶ χρόνιοι πόνοι, ὅπῃ δὲν ἡμπορῶν νὰ ἐξαλειφθῶν, ἐκείναι αἰ ἀνορεξίαι, καὶ ὀχληαίαι, καὶ ἐνοχλήσεις, καὶ αἰδημαίαι, τὰς ὁποίας δὲν ἡμπορῶν πολλακίς μήτε νὰ τὰς ἐκφράσῶν· ἐκεῖνα προηγμένως τὰ ὑποχονδριακά πάθη, τὰ ὁποία δίδων γενικῶς εἰς τὰς μελαγχολικὰς καὶ τὸ ὄνομα τῶν ὑποχονδριακῶν.

Φυσικὴ θεραπεία τῶν τῶν κακῶν εἶναι δύσκολον νὰ εὐρεθῆ, καὶ μήτε αὐτὴ ἡ ἰατρικὴ ἡμπόρεσε νὰ διορίσῃ κάμμια δραστέριον· αὐτὴ τῶν ὅμως ἡμπορεῖ ὁ ὀρθὸς λόγος νὰ συνεργήσῃ πολλα εἰς τὸ νὰ ἀφαιρεθῶν, ἢ τὴνλάχισον νὰ μετριάθῶν τὰ ἀποτελέσματα τῶν· ἐπειδὴ μὲ τὸ νὰ ἐξήρηται εἰς τοὺς τοιοῦτους ἢ αἰδησεις τῆς μελαγχολίας ἀπὸ τῶν ὀχληαίαι τῆς μακρᾶς συνεχείας τῶν αὐτῶν αἰδημάτων, ὁ λόγος δείχνει, ὅτι αὖ εὐρεθῆ τρόπον νὰ ποικιλθῶν τὰ αἰδηματα, ἢ ὀχληαίαι καὶ ἡ θλίψις θέλων ἀφαιρεθῆ κατὰ τὸ πλεῖστον μέρος (2). Ἄν εἶναι ὅμως καιρὸς,

(1) Ἡ φαντασία τῶν μελαγχολικῶν ἡμπορεῖ νὰ παρεκταθῆ μὲ τὰ κίλα κάποπῆα, τὰ ὁποία μεγαλιῶν καὶ ἀχημίζων ἐν αὐτῶν τὰ κίτικίμενα. Ἡ δὲ τῶν ἰλαρῶν καὶ δίδυμον μὲ τὰ κωνικά κάποπῆα, ἢ κυλινδρικά, τὰ ὁποία, τὰ ἄλλως ἀχημα, ἀηδῆ, καὶ ἀπακτα χήματα, τὰ παρασῶσι τακτικά, εὐμορφα, καὶ χαρίεσσα.

(2) Ἰξόρομον ἐκ πείρας ὅτι αὐτὴ ἡ ἰδία μεταβολὴ τῶν πότων, ἐνίοτε δὲ καὶ μὲν ἀροδήκη πότον, ἢ ὁποία μᾶς κίμνει νὰ κλη-

ρός, εἰς τὸν ὁποῖον ἠμπορῶν νὰ ἀρμόζων, καὶ νὰ γίνωνται ἐπωφελεῖ ἢ ἐναχόλησις, ἢ κίνησις τῶ σώματος, καὶ ἢ ἀφαίρεσις τοῦ νοῦς, ὁ καιρὸς αὐτὸς εἶναι μάλιστα ἐκεῖνος, καθ' ὃν αἰθανόμεθα ὅτι κυριόμεθα ἀπὸ τὰ ἀδυσνήματα ἐκεῖνα, ὅπῃ κλίνων περιεσώτερον εἰς τὴν μελαγχολίαν, καὶ τῆτο ποσῶτω μᾶλλον καθ' ὅσον τὰ τοιαῦτα ἀδυσνήματα ὅλα σχεδὸν ἐλίγον ἢ τελείως δευ ἐμποδίζων, τὸν βουλόμενον ὅμως, νὰ γυμνάζῃ τὸ σῶμα, καὶ νὰ ἀφαιρῇ, τῆτ' ἔστι νὰ ἀπαχολῇ πρὸ ψυχῆ.

Αἱ σφοδρότεραι ὅμως μελαγχολίαι προέρχονται ἀπὸ αἰτία ἠθικά, τὰ ὁποῖα εἶναι μάλιστα αἱ θλίψεις τῆς ψυχῆς, καὶ ἢ ὀχληρία (πληῆξις). Εἰς τὰς θλίψεις ὅμως σημειωτέον, ὅτι ἢ μελαγχολία δευ γυνάται δευ εἰς τὰς πρώτας στιγμῆς, ὅπου συμβαίνει κανεὶα δυσύχημα· διὰ τὴ τότε τὸ αἶδημα τῆς ψυχῆς εἶναι ζωηρότερον, εἶναι βαρυθυμία, εἶναι γεννοχαρία, εἶναι κατάπτωσις· ἢ μελαγχολία ἐπιγίνεται ὑσερον, ὅπῃταν συλλογιζώμεθα, ἀνακαλῶμεν καὶ ἀναμασῶμεν τὴν ἐπισυμβᾶσαν δυσυχίαν. Αὐτὴ ἄρα εἶναι ἔργον τῆς φαντασίας· καὶ διὰ νὰ ἐμποδίσωμεν τὰ ὀλέθρα ἀποτελέσματα τῆς, πρέπει νὰ μεταχειριζώμεθα ὅλα ἐκεῖνα τὰ μέσα, ὅπῃ ἐδείξαμεν κατὰ πλάτος εἰς τὸ Α'. Τμῆμα, διὰ νὰ ἀποσπῶμεν τὴν φαντασίαν ἀπὸ τὴν λυπηρὰν ιδέα.

Πολλάκις ὅμως ἢ λύπη καὶ ἢ μελαγχολία προέρχεται περιεσώτερον ἀπὸ ἔλλειψιν ιδεῶν καὶ αἰδημάτων, ἢ τὴλάχισον ἀπὸ ἔλλειψιν αἰδημάτων καὶ ιδεῶν, ὅπου θέλγειν ζωηρῶς τὴν ψυχῆν, παρὰ ἀπὸ αἰδημάτων ἀλγεινὰ, ἢ ιδέας ἀνιαράς. Μετὰ τὴν ὀχληρίαν ἔρχεται ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον ἢ ἀνία, καὶ πολλάκις

ἐλπισμονήσωμεν· καὶ πόνον μακρὸν καὶ ἐκτικόν, εἶναι διὰ λόγου μας μία παράμυθία.

κίς συγχεεται ἢ μία μὲ τῷ ἄλλῳ. Ἐνίοτε μάλι-
 στα ἀποβαίνων διαδόσιμοι καὶ ἀμοιβαῖαι τόσον ἢ μία,
 ὅσον καὶ ἢ ἄλλη· ἐπειδὴ δὲ εἶναι μεγαλιτέρα ὀχλη-
 ρία ἀπὸ ἐκείνων ὅπῃ δοκιμάζουσι δύο ἀνθρώποι, οἱ
 τινες αἰσθῶνται καὶ πλήτην ἀμοιβαδόν· καὶ διὰ τὰ προ-
 ξενήση ὀχληρίαν καὶ μελαγχολίαν εἰς ἄλλας δὲ εἶ-
 ναι ἄλλο χειρότερον ἀπὸ τῷ σωφροφίαν τῷ μελαγ-
 χολικῶν καὶ πληκτικῶν ἀνθρώπων.

Διὰ τὰ ἀφαιρέσωμεν ὁμῶς τὴν λύπην, ὅπῃ προέρ-
 χεται ἀπὸ τῷ πλήξιν καὶ ὀχληρίαν, δὲ ἐκτείνομαι
 εἰς τὸ τὰ ἐπαναλάβω ἐκεῖνα, ὅπῃ εἶπα κατὰ πλά-
 τος εἰς ἄλλο μέρος. (ἔμπαροθεν Κεφ. Ε'. Ἄρθρ. Α'.)
 Τὸ μόνον μέσον, ὅπου ἢμπορεῖ τὰ ἀντιπαραταχθῆ
 εἰς τῷ ὀχληρίαν, εἶναι ἢ ἀχολία. Ὅπόταν τὸ σῶ-
 μα καὶ ὁ νῆς μέσων ἀργά, αὐτὴ ἢ ἀργία των, αὐτὴ
 ἢ δειλία, ἀπὸ τῷ ὁποίαν πολιορκεῖται ἢ ψυχὴ,
 προξενῶν τῷ ὀχληρίαν καὶ τῷ μελαγχολίαν, ὅπου
 διαδέχεται τῷ ὀχληρίαν· διὰ τὰ τὰς ἀφαιρέσωμεν
 καὶ τὰ τὰς προλάβωμεν, εἶναι ἀφοδκτος ἢ ἀσκησις
 καὶ ἢ ἐργασία.

Α Ρ Θ Ρ Ο Ν Β'.

Εὐθυμία.

Ἡ εὐθυμία ἦρπται καὶ αὐτὴ τὰ πολλὰ ἀπὸ τῷ
 εὐτυχῆ κατάστασιν τῆ σώματος· κατὰ τὸ πλεῖστον ὁ-
 μῶς μέρος ἦρπται ἀπὸ τῷ εὐτυχῆ κατάστασιν τῆς
 ψυχῆς. Ἐνας ἀνθρώπος καχεκτικὸς, ἢ φιλάθετος,
 ἢ δειμύς, καὶ σφυρὸς τῆς χυμῆς, ἢ πολλὰ αἰσθαντι-
 κὸς καὶ διερέθιστος, ἢ παχὺς καὶ ναρκώδης, εἶναι πολ-
 λά δύσκολον τὰ εἶχῃ ἀληθινῶν καὶ σταθερῶν εὐθυ-
 μίαν. Εἰς τὸν ναρκώδη θέλει φανῆ ποτε ἀπάθεια,
 εἰς τὸν αἰσθαντικὸν καὶ διερέθιστον θέλει ἰδῆ τις πα-
 ραφορὰς ἀμέτρη χαρὰς ἐναλλάξ καὶ μελαγχολίας, εἰς
 τὸν

τὸν καχεκτικὸν ἢμπορεῖ νὰ φανῆ ὑπομονή· ἐκείνη ὁμῶς ἢ συναΐδησις τῆς δὺχαριστήσεως καὶ δὺθυμίας, ὅπῃ βαλσαμόνει, ἔπως εἰπεῖν, τὴν ψυχῶν, καὶ διαχῆται εἰς ὅλον τὸν βίον, ἐπιζητεῖ μίαν ὑγείαν σαθεράν, μίαν σύμμετρον αἰσθητικότητα, μίαν δὺπρασίαν τῶν χυμῶν, ἢ ὁποία δίδει παρ' Ἰταλοῖς καὶ Γάλλοις εἰς τὴν περὶ ἢς ὁ λόγος, δὺθυμίαν τὸ ὄνομα buon umore, τῆς ἔστι καλῶ χυμῶ, ὅπερ τερκισὶ λέγεται κέφι, καὶ ἡμεῖς ἢμποροῦμεν νὰ τὸ ὀνομάσωμεν δὺδιάθετον, ἢ δὺδιαθεσίαν.

Ὅλαι ὁμῶς αἰ καλλίτεραι καὶ δὺτυχέστεραι φυσικαὶ εἴτ' ἔν σαματικαὶ διαθέσεις δὲν ὠφελῶν τίποτες, ἀνίσως δὲν συντρέξῃ πρότερον εἰς τῆτο ἢ δὺτυχῆς κατὰσασις τῆς ψυχῆς. Διὰ τὶ ὅπῃ κυριεῖ θυμῶς, ἢ φθόνος, φιλαργυρία, ἢ φιλοτιμία, παραχῆ ἐπιθυμίας, ἢ φόβος, ὑπερηφάνεια, ἢ κενοδοξία, ἐκεῖ εἰρήνη, δὺχαριστήσις, ἢδονῆ, καὶ δὺθυμία δὲν ἔχουσι χαίραν σαθεράν καὶ βάσιμον. ἢμπορεῖ νὰ, νὰ φανῆ καμμίαν φοράν εἴνας σπινθήρ, ἢ ἔκσασις χαρῆς, ἢ μᾶλλον εἰπεῖν μέθης, ὅταν δηλαδῆ τὰ εἰρημνία πάθη φθάσῃ νὰ ἀπολαύσῃ τὸν σκοπὸν τῆς· τοῦτο ὁμῶς θέλει εἶναι προσωρινὸν καὶ ὠκύμορον· θέλει τὸ διαδεχθῆ δὺθύς θλίψις, ἄλγος, ἔλεγχος σπειδήσεως, μεταμέλεια.

Εἰς ἐπίκτησιν ἀληθῆς καὶ σαθερᾶς δὺθυμίας, τὸ πρῶτον καὶ ἀναγκαῖον εἶναι ἢ τῆς ψυχῆς εἰρήνη. Διὰ τοῦτο πρέπει πρῶτον ἢ ψυχὴ νὰ μὴ ἔχη τι, διὰ τὸ ὁποῖον νὰ μέμφηται ἑαυτῶν, καὶ νὰ ὀξορακιθῆ ἀπὸ αὐτῶν κάθε ἔλεγχος σπειδήσεως· δεύτερον νὰ μακρυνῆται ἀπὸ ὅλα τὰ πάθη, ὅπου ἢμποροῦν διὰ τὴν κακὴν ἰδιότητα καὶ φύσιν τῶν νὰ ποροξενήσῃν εἰς αὐτῶν θόρυβον καὶ παραχλῶ· τρίτον τὰ χειροῖθη καὶ τιθάσῃ νὰ τὰ κρατῆ εἰς μίαν ὀρθὴν καὶ ἔμφρονα ἰσοσταθμίαν· τέταρτον καὶ τελευταῖον νὰ ἀσκητῆ τὴν φαντασίαν εἰς τὸ νὰ ἀνακαλῆ ἐκείνας μόνον τὰς ιδέας, ὅπῃ ἢμποροῦν τῶντι καὶ ὀρθῶς νὰ τὴν χαροποιοῦν,

καὶ νὰ τῆς ἀφαιρῆ κάθε δυνάμιν τοῦ ἀνακαλεῖν τὰς λυπηρὰς καὶ ἀηδεῖς ιδέας.

Α Ρ Θ Ρ Ο Ν Γ.

Ευδαιμονία.

Περιγράφαντες ἐκεῖνα, ὅπῃ ἀπαιτῶνται εἰς τὴν ἀληθῆ καὶ σταθερὰν εὐθυμίαν, ἐπεριγράψαμεν, ἐν τ' αὐτῷ καὶ ἐκεῖνα, ὅπῃ συγκροτοῦν τὴν ἀληθῆ εὐδαιμονίαν. Ἐπειδὴ εἰς τὴν παρῶσαν ζωὴν ἐγὼ δεῦν γνωρίζω ἄλλω εὐδαιμονίαν, παρά ἐκείνῳ, ὅπῃ ἢμπορεῖ νὰ προέλθῃ εἰς τὴν ψυχῇ ἀπὸ μίαν γλυκεῖαν καὶ διαμεύσαν σωμασθησιν ἡδονῆς, δίχα εὐχρηστικῶς, καὶ εὐθυμίας.

Πόνος μακρὰν τῆ σφύματος, ψυχὴ δ' ἐν συναιδήσει γλυκεῖα ἔστω, καὶ ἡσυχία φροντίδων τε καὶ φόβου (1). Τῆτο εἶναι ὅλον ἐκεῖνο ὅπου ἀπαιτεῖται εἰς τὴν εὐδαιμονίαν, καθὼς εἶπε καὶ ὁ Λακρέτιος· καὶ μήτε ὁ ἴδιος Ἐπίκουρος δεῦν ἐννοῦσεν ἡδονῇ ἄλλο παράγωγε (εἰς τὴν ὁποῖαν ἔθετε τὴν εὐδαιμονίαν), παρά αὐτῇ τὴν γλυκεῖαν καὶ σταθερὰν εὐθυμίαν τῆς ψυχῆς, ὅπου ἤδη εἶπαμεν. Καὶ αὐτὴ ἡ θεωρία τῆς Πλατωνικῶν, ἡ σοφία καὶ ἀρετὴ τῆς Στωϊκῶν, τὸ συμπλήρωμα ὅλων τῆς ἀγαθῶν τῆς Ἀριστοτελικῶν, δεῦν φέρει τὸν ἀνθρώπον εἰς τὴν εὐδαιμονίαν, εἰμὴ μόνον καθ' ὅσον χρησιμῶν εἰς τὸ νὰ σερπῶσεν καὶ νὰ αὐξήσεν αὐτὴν τὴν γλυκεῖαν εὐθυμίαν εἰς τὴν ψυχὴν.

Ὅθεν ἡ ἀληθῆς εὐδαιμονία δεῦν εἶναι ἴσως τόσον δύσκολος νὰ ἀποκτηθῆ, ὅσον κοινῶς τὴν νομίζουσι.

Ἡμεῖς

(1) „ Corpore sejunctus dolor absit, mensque frustur
o, Jucundo sensu, cura remota metuque “. (Βιβλ. Β'.)

Ἡμεῖς ὅμως πλάττομεν μίαν εὐνοίαν τῆς εὐδαιμονίας παρὰ πολὺ συμπεπλεγμένῳ· ἐπειδὴ νομίζομεν, ὅτι ἀπαιτῶνται εἰς αὐτὴν τιμαὶ, πλοῦτι, τίτλοι, ἔξουσίαι, μεγαλοπρέπεια, ὑπολήψεις, τέρψεις, ἡδοναὶ παντοῖα εἶδος, καὶ διὰ τῆτο τῶν θεωρῶμεν ὡς ἀπείρῳ διαστήματι ἀπέχουσιν ἀφ' ἡμῶν. Ὁ ἀνθρώπινος βίος, ἔλεγε προσφῦέστατα ὁ Φοντενέλλης, (Pensieri, Τόμ. Α'. Σελ. 193.) ὁμοιάζει μὲ τὸ γοιτῶμένον παλάτι τῆς Αἰθιοπίας· διὰ τὴν καθὼς εἰς ἐκεῖνο ἐπήγαυον πάντοτε ζητῶντες ἕνας τὸν ἄλλον, καὶ ἐσυναπαντῶντων χωρὶς νὰ γνωρίζουν ἕνας τὸν ἄλλον· ἔγω, λέγει, καὶ ἡμεῖς περιπατῶμεν εἰς τὸν βίον ζητῶντες διὰ παντὸς τῶν εὐδαιμονίαν, καὶ μᾶς φαίνεται συχνότατα πῶς τῶν ἔχομεν ἔμποροσθέν μας, χωρὶς νὰ ἠμποροῦμεν ποτὲ νὰ τῶν ἰδοῦμεν. Τὸ δὲ αἴτιον εἶναι, ὅτι τῶν ζητῶμεν μόνον εἰς τὰ ἐκτὸς ἡμῶν ἀντικείμενα, καὶ ὅποταν μᾶς ἀνακαλύπτεται ἐντὸς ἡμῶν, εὐδα ἔχει τῶν καθέδραν τῆς, ἠπατημένοι ἀπὸ τὰς γοιτείαις τῆς φαντασίας, δεὺν ἠμποροῦμεν νὰ τῶν γνωρίσωμεν. Ἀλλὰ καὶ ἀνὰ κἀμμίαν φοράν τὴν γνωρίσωμεν, αὐτὴ ἢ προσωρινὴ γνωριμία μικρὰν, ἢ εὐδαιμονίαν ἐπίρροισαν ἔχει ἐπάνω εἰς τὰς πράξεις μας, εἰς τὰ ἔθιμά μας, καὶ εἰς τῶν διαγωγῆν μας.

Ποῖος δεὺν ζηλοῦει τῶν γλυκύτητα τῆς ποιμενικῆς ζωῆς, καθὼς μᾶς τῶν ζωραφίζον οἱ Ποιηταί; Ἀναγινώσκοντας τὰ Εἰδύλια τοῦ γλυκυτάτου Γεσνέρε, ποῖος δεὺν ἠθέλων ἐπιθυμήσῃ νὰ εἶναι εἰς τόπον ἐκείνων τῶν δὺτυχῶν βοσκῶν, ἐκείνων τῶν ἐρασμίων βοσκοπέλων, τῶν ὁποίων τὰ διανοήματα, τὰ ἔθιμα, τὰ φρονήματα, αἱ ἡδοναὶ μᾶς προξενῶν μίαν ἀρρήτον ἔκστασιν; Λοιπὸν ἢ εὐδαιμονία αὐτῶν, τῶν ὁποίων θαυμάζομεν τόσον δεὺν συνίσταται εἰς ἄλλο, εἰμὴ εἰς τῶν ἀπλότητα, εἰς τῶν ἀθρότητα, εἰς τῶν ἡσυχίαν τῆς ψυχῆς, εἰς τὴν ἀχαρείσῃσιν, εἰς τῶν εὐθυμίαν, ὅπῃ μικρῶν πρόσθον ἐπειραλάφωμεν. Ποῖος λοιπὸν μᾶς ἐμποδίζει νὰ ἀποδείξωμεν εἰς τὸν ἑαυτὸν μας ἀ-

ληθῆ καὶ πραγματικὴν τὴν ἀδαιμονίαν, ὅτι εἰς ἐκεί-
 νους στοχαζόμεθα ὡς ὄνειρον τῷ Ποιητῷ; Ὡς δὲ τυ-
 χεῖς οἱ γεηπόνοι, ἔλεγε ὁ Βιργίλιος· ἐγὼ δὲ λέ-
 γω γρηκώτερον, ὡς δὲ τυχεῖς οἱ ἄνθρωποι, αὐτὸν ἐγκώ-
 ειζον κατὰ τὸν ἑαυτὸν τας!

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΙΩΑΝΝΙΝΩΝ
 ΤΟΜΕΑΣ ΦΙΛΟΣΟΦΙΑΣ
 ΕΡΓΑΣΤΗΡΙΟ ΕΡΕΥΝΩΝ ΝΕΟΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΦΙΛΟΣΟΦΙΑΣ
 ΔΙΕΥΘΥΝΤΗΣ: ΑΝ. ΚΑΘΗΓΗΤΗΣ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΣ Θ. ΠΕΤΣΙΟΣ

ΣΤΟΙ.

(1) Oh fortunati Agricoltæ, sua si bona norint. Ὡς δὲ τυ-
 χεῖς Γεωργοί, αὐτὸν ἐγκώειζον κατὰ ἀγκαθάρτων. Γεωρ. Βιβλ. Β.

Ε.Ι.Α.Ε. Κ.τ.Π.
 ΙΩΑΝΝΙΝΑ 2006

ΣΤΟΙΧΕΙΑ

ΤΗΣ

ΗΘΙΚΗΣ

ΜΕΡΟΣ Β΄.

Ο ΕΠΙΕΙΚΗΣ ΑΝΘΡΩΠΟΣ.

ΕΙΣΑΓΩΓΗ.

Απὸ τὴν λέξιν εἰκός, ὅπῃ θέλει νὰ εἰπῇ ἀκόλουθον, πρέπον, γίνεταί τὸ, ἐπιεικής· καὶ ἐπειδὴ τὸ εἰκός λαμβάνεται ἐνίοτε καὶ ἀντὶ τῆς, εὐλογον, ἀποδεκτὸν, ἐπιεικής ἀνθρώπος λοιπὸν κατὰ τὴν ἐτυμολογίαν ταύτην πρέπει νὰ ὀνομασθῇ ἐκεῖνος, ὅστις πράττων πρέποντα καὶ ἀποδεκτέα, εἶναι ἄξιος ἀποδοχῆς.

Ἄλλ' ἐπειδὴ αἱ πράξεις αἱ πρέπουσαι καὶ ἀποδεκτέαι, ὅπῃ περιάπτουσι τὸ, ἐπιεικής εἰς τὸν ἀνθρώπον, εἶναι ἐκεῖναι, ὅπῃ πράττει ὄχι μόνον πρὸς ἑαυτὸν, ἀλλὰ καὶ πρὸς τοὺς ἄλλους· διὰ τῆτο ὁ Ἑλβέτιος (Esprit Disc. 2. Cap. 2. 5. e 6.) οὐρίζει τὴν ἐπιεικίαν, ἔξιν τῆς ποιεῖν πράξεις ὠφελίμους πρὸς ἄλλους.

Ἦθελε τὴν οὐρίσιν ὅμως, κατ' ἐμὴν κρίσιν, καλλίτερα, ἀρίσως τὴν ὀνόμαζεν ἔξιν τοῦ ποιεῖν πράξεις πρεπέσας πρὸς ὠφέλειαν τῶν ἄλλων· ἐπειδὴ τὸ μόνον ὠφέλιμον, ὅπῃ ἠμπορεῖ νὰ προξενηθῇ ἐκ τῶν εἰς ἄλλους, δεῦν ἀρκεῖ νὰ ἀποδείξῃ τὰς πράξεις μας ἀποδεκτέας, ὅποταν δεῦν εἶναι καθ' ἑαυτὰς τίμιαι καὶ πρέπουσαι. Μία ψόδης μαρτυρία εἶναι ὠφέλιμος εἰς

εἰς εἴνα ἀχρεῖον ἀνθρώπον πρὸς τὸ συμφέρον τῆ· εἰς εἴνα ἀτιμον εἶναι ὠφέλιμος ὁποῖος συγκοινωνεῖ εἰς τὰς ἀνοσίχθας πράξεις τῆ, ἢ τὰς κρύπτει· μὴ ὅλον τῆτο οὔτε αἱ πράξεις τῆς τοιαύτης φύσεως ὀνομάσθησαν ποτὲ ἐπιεικῆς, ἕτε ἐκεῖνοι ὅπου ἔχουσι τῆν ἕξιν νὰ τὰς κάμνῃν.

Μάλιστα καὶ τὸ νὰ εἶναι μόνον πρέπῃσαι καὶ ὠφέλιμοι δεῦν ἀρκεῖ διὰ νὰ ὀνομασθῶν αἱ πράξεις ἐπιεικῆς. Ἐπειδὴ εἴνασ ἰαβὸς ἔμπειρος, ὅς τις ἰξόρει νὰ θηραπύη τὰς ἀρρώστιασ μας, ὁμοίως καὶ εἴνασ μηχανικός, ὅς τις ἰξόρει νὰ διδάθῃ καλὰ μίαν μηχανὴν ὠφέλιμον, αὐτοὶ καὶ οἱ δύο δεῦν εἶναι κάμμία ἀμφιβολία ὅτι ὠφελῶν· καὶ μήτε ὁ εἴνασ μήτε ὁ ἄλλοσ κάμνει πῶγμα ὅπου νὰ μὴν εἶναι ὠφέλιμον ἐνταύτῃ καὶ πρέπον, ποτὲ ὅμως δεῦν ὀνομάσθησαν οἱ τοιοῦτοι δι' αὐτὸ καὶ μόνον ἐπιεικῆς.

Ἡ ἐπιεικεία τέλος καὶ σκοπὸν ἔχει τὰς ἠθικὰς πράξεις· καὶ ἐπειδὴ εἰς τῆτο αἱ ὠφέλιμοι καὶ πρέπῃσαι πράξεις ἄλλαι μὲν πῶττονται διὰ εἴνασ χῆος ῤητὸν, καὶ ὀρομάζονται τίμια· (Λογικ. Μέρ. Α'. Τμήμ. Δ'. Κεφ. Γ'. Ἄρθρ. Δ'.) ἄλλασ δὲ τὰς πῶττομῃν ἀφ' ἐαυτῶν εἴξ ἰδίας βουλήσεωσ χωρὶσ κάμνῃν ἕτεος διωρισμὸν, καὶ πειασότερον ἀπὸ ὅ,τι ἀπαιτεῖ καὶ διοεῖζει τὸ χῆοσ μας, καὶ ὀνομάζονται (αὐτόθι) πῶδαῖαι· διὰ τῆτο ἢ ἐπιεικεία ἢμπορεῖ νὰ ὀειθῇ ἀκόμι ἀχειβέστερον, ἕξισ τῆ ποιεῖν πράξεις τιμίας καὶ πῶδαίας πρὸσ ὠφέλειαν τῶν ἄλλων.

Ἐπειδὴ λοιπὸν ἢ εἴνασ τῆς ἐπιεικείας περιλαμβάθει τῆν τιμὴν (τιμιότητα) καὶ ἀρετὴν, μέλλοντασ ἢδη νὰ πῶραγματὸθῶμῃν πειρ ἐπεινῃ, ὅπῃ συγκροτεῖ τὸν ἐπιεικῆ ἀνθρώπον, ὀφείλομῃν νὰ δεῖξωμῃν πῶῶτον μὲν τὰ καθῆκόντα, τῶν ὀποῖων ἢ ἐκπλήρωσισ εἶναι ἀφευκτοσ εἰς εἴνασ, ὅπῃ θέλει νὰ λάβῃ ἀξίωσ τὸν τίτλον τῆ ἐπιεικῆσ, τὸ ὀποῖοσ εἶναι τὸ πῶῶτον καὶ ἀναγκαῖον θεμέλιον πάσῃσ ἐπιεικείας. Δόύτερον δὲ, διὰ τῆνων μέσων ἢμπορεῖ νὰ λάβῃ ἀξίωσ καὶ τὸν τίτλον

πλον τῆ ἀσφαλείᾳ (ἐναρέτις), τὸ ὁποῖον εἶναι ζόπον τινὰ ἢ κορώνις καὶ συμπλήρωσις τῆς ἐπιεικείας.

Ἄλλ' ἐπεὶ δὴ ὅλα ταῦτα δὲν ἔμπορεῖ νὰ τὰ ἀποκτίσῃ τις μετ' ἄλλο μέσον, εἰ μὴ πράττων πράξεις τιμίας καὶ ἐναρέτους πρὸς ὠφέλειαν τῶν ἄλλων· τῆτο δὲ τὸν προὔποθέτει νὰ ζῆ ὄχι μεμονωμένος καὶ ἀποχεχωρισμένος τοῦ κόσμου, ἀλλ' εἰς κοινωνίαν μετὰ τῶν ὁμοίων τε· διὰ τῆτο εἶναι ἴσως ἀναγκαῖον νὰ θεωρήσωμεν πρὸ πάντων τῶν τίνι ζόπῳ συνεκροτήθησαν εἰς τῆς ἀνθρώπου αἱ διάφοροι κοινωνίαι· πῶς μετὰ τὴν αὔξησιν τῶν ἀνεπτύχθησαν καὶ ἐποικίλθησαν τὰ ἔθνη, καὶ πῶς κατεστάθησαν οἱ νόμοι, καὶ οἱ κανόνες τῆς αὐτῆς διακυβερνήσεως.

Τ Μ Η Μ Α Α΄.

ΑΡΧΗ ΤΩΝ ΚΟΙΝΩΝΙΩΝ, ΤΩΝ ΕΘΙΜΩΝ,
ΚΑΙ ΤΩΝ ΝΟΜΩΝ ΤΗΣ ΑΥΤΩΝ ΔΙΟΙΚΗΣΕΩΣ.

Κ Ε Φ Α Λ Α Ι Ο Ν Α΄.

Κατάστασις τῶν Κοινομιῶν.

ΔΙΕΡΧΟΜΕΝΟΙ τὰς Ἰσορίας δεισκόμεν ὅτι ὅλα σχεδὸν τὰ ἔθνη, ὡς καὶ ἐκεῖνα, τὰ ὅποια ἔγιναν μετὰ ταῦτα δυνάμενα καὶ σοφώτατα, καὶ ἄφησαν λαμπρότατα δείγματα τῆς δόξης καὶ σοφίας των, εἰς τὰς πρώτας ἀρχὰς δὲ ἦτον, εἰ μὴ ὄχλοι βάρβαροι καὶ ἄχριοι. Τὰ βόρεια τῆς Εὐρώπης, εἰς τὰ ὅποια βασιλοῦσι τὴν σήμερον τόση μάθησις καὶ τόση σπουδὴ τῶν τεχνῶν καὶ ἐπιστημῶν, εἰς τὰς ἀρχὰς τοῦ ἡμετέρου κοινοῦ ἔτι δεισκόμενοι ἀκόμη τὰ περισσότερα τεταμμένα εἰς τὴν πρώτην βαρβαρότητα. Ἡ Ἑλλάς, καὶ ἡ Ἰταλία, αἱ ὅποια ἐπέδειξαν μετὰ ταῦτα τὴν αὐτὴν λαμπρότητα εἰς τὴν Εὐρώπην, καὶ εἰς ὅλον τὸν Κόσμον, εἰς τὰς καιρὰς ἐκείνας, οἱ ὅποιοι διὰ ἔλλειψιν ιστοριῶν καὶ μνημείων ἀνομάθησαν σκοτεινοὶ καὶ μυθώδεις, ἦτον καὶ αὐταὶ βεβουδισμένα εἰς τὴν αὐτὴν ἀχρηστότητα. Τοιαύτη ἦτον πρὸ τούτων καὶ ἡ κατάστασις τῆς Αἰγύπτου, τῆς Ἀσυρίας, τῆς Περσίας, τῆς Ἰνδίας, τῆς Κίνας, αἱ ὅποια κατέστησαν μετὰ ταῦτα εἰς τὴν Ἀφρικὴν καὶ Ἀσίαν τὰ πρῶτα καὶ ἄρυχωρότατα Βασίλεια.

Ὅσον δὲ διὰ τὴν Ἀμερικὴν, μόνον τὸ Μέξικον, καὶ τὸ Περὺ εἶχον ἀρχίστην τὴν ἀγαθὴν ἀπὸ τῆς βαρβαρότητας, ὅποταν ἐπέρασαν εἰς αὐτὴν οἱ Εὐρωπαῖοι.

παῖοι. Πολλὰ δὲ μέρη τῆς Ἀμερικῆς, τῆς Ἀφρικῆς, τῆς Ἀσίας, καὶ μέρος τι τῆς βορειοτέρας Εὐρώπης εἶναι ἀκόμη καὶ τὴν σήμερον τεταμμένα εἰς τὴν ἀρχαίαν βαρβαρότητα.

Ὅτι ὅμως οἱ ἄνθρωποι ἐσάθησαν κάνα καιρὸν, ἢ εἰς τινὰ τόπον τελείως διακεχωρισμένοι ἀπ' ἀλλήλων, μονοδίαιτοι, μεμονωμένοι, χωρὶς βάσιν κοινωνίας ὡς ἄλογα ζῶα, τὸτο εἶναι μία γνώμη, τὴν ὁποίαν φαίνεται ὅτι ἠθέλησε νὰ κινήσῃ ἕνας ἀπὸ τῶν μεγαλητέρων καὶ παραδοξοτέρων νόων τῆς αἰῶνος μας (1)· τὴν ἐκίνησαν ὅμως περαιοτέρον ἀπὸ εἷς μάταιον πνεῦμα κενωτικῆς, παρὰ ἀπὸ ὀρθὸν λόγον, ἢ βασιμον θεμέλιον. Διὰ τὴν αἰστορίαίαν τὸσον παλαιαὶ ὅσον καὶ νεαὶ μᾶς φανερόν ἐστι, ὅτι ὅπως καὶ αὐτοὶ ἐσάθησαν ἄνθρωποι, ἐσάθησαν εἰς καποιανδὴποτε κοινωνίαν· καὶ ἡ ἰδίᾳ φύσις τῆς ἀνθρώπου, ἡ ἰδίᾳ φυσικότης κατασκόνη τὸν ἐνάγει ἀναγκαίως εἰς κοινωνίαν.

Ἐπειδὴ εἶναι γνωστὸν πόσον ἀργοπορεῖ ὡς τὰ πολλὰ εἷς βρέφος νὰ ἀναπτυχθῇ, νὰ δυναμωθῇ, νὰ φθάσῃ εἰς κατάσσειν τοῦ πορίζεσθαι παρ' ἑαυτοῦ τὰ πρὸς τὸ ζῆν ἀναγκαῖα, καὶ νὰ διαφεντεύηται ἀπὸ τὰ ἄγρια θηρία. Τὰ περαιοτέρα ζῶα, λέγει ὁ Μπουφὼν, (Ἱστορ. Φυσικ. Τόμ. Α'.) εἰς ἡλικίαν δύο μηνῶν αὐξάνου καὶ τελειοποιεῖνται κατὰ τὰς δυνάμεις τῆς σώματος περαιοτέρον, ἀπὸ ὅ,τι αὐξάνει εἷς βρέφος εἰς ἡλικίαν δύο ἐτῶν· εἰς τὸν ὅσον εἰς τὴν φυσικὴν ἀγωγὴν τῆς βρέφους ἀπαιτεῖται δωδεκαπλῆς χρόνος. Μάλιστα ἠμπορεῖ (ἐπιφέρει ὁ ἴδιος) χωρὶς ἀμφιβολίαν καὶ νὰ ἀπολεθῇ, ἀνίσως ἀφεθῇ καθ' ἑαυτὸ πρῶτον ἀπὸ τὰ θῆρα ἐπὶ τῆς ἡλικίας τῆς.

Λοι-

(1) Ρουσό. De l'orig. et des fondem. de l'inegal. parmi les hommes. Περὶ ἀρχῆς, καὶ θεμελιῶν πρὸς ἀνθρώπους ἀνισότητος.

222 Μέρ. Β'. Τμήμ. Α'. Κοινωνία.

Λοιπὸν ὅλος ἔτος ὁ χρόνος, τὸν ὁποῖον μεταχειρίζονται κατὰ πᾶσαν ἀνάγκην οἱ γονεῖς εἰς ἀνατροφὴν τῆς παιδείων τες· τὰ νέα παιδιά, τὰ ὅποια ἐπιγινώσκονται, ἐν ᾧ αὐτοὶ ἀνατρέφονται ἀκόμι τὰ πρῶτα, καὶ τὰ ὅποια πολυπλασιάζει ἔπειτα πάντοτε περισσότερο τῆς δεσμῆς τῆς ἐνώσεώς των· ὁ ἀμοιβαῖος ἔρωσ, ὅπῃ ἀναγκαίως ἀναφύεται πρὸς ἀλλήλους ἐκ τῆς μακρᾶς συυδιαβιώσεως, καὶ ἐκ τῆς ἀμοιβαίων χειῶν καὶ βοηθειῶν, ὅλα ταῦτα συωργῶν εἰς τὸ νὰ κατασταθῇ ἀναγκαίως εἰς τῆς ἀνθρώπουσ καὶ τῆς πλῆθον ἀγείας ἢ κοινωνία τῆς φαρμιλίας (1).

Αὕτη

(1) Ὁ Π. Σπεκίνιος (Ἡθικ. Τόμ. Γ. Σελ. 21. καὶ ἐξῆσ) ἀποδίδει τὴν κατάστασιν τῆς κοινωνιῶν πρῶτον εἰς τὴν ἀλθισιν, δεύτερον εἰς τὸν ἔρωτα τῆς μιμῆσεωσ, καὶ σελᾶτατον εἰς τὴν ἀφίλειαν, καὶ τὴν χείαν. Ὁ Χὺμ (Hume) παραβάλλωντας εἰς ἀνθρώπουσ μὲ πᾶ λοιπὰ ζῶα, δείχνει ὅτι εἰς αὐτὰς εἶναι ἀρκηκτοσ ἢ κοινωνία, καὶ ὅτι ἐνάγεται εἰς πῶσο ἐκ τῆς χείασ. (Treatise of human Nature Tom. III. p. 56.) Τὸ ἴδιον κάμνει καὶ ὁ Σένηςκασ ἐν τῷ Δ'. Βιβλίῳ (De Beneficiis. Cap. 18.) „ Quo alio tuci sumus, quam, quod mutuis jnvanur „ officiis? καὶτ. καὶτ. Πῶσ ἄλλωσ, λέγει αὐτοσ, εἰμεθα ἀσφαλαῖσ, καὶ ἀκίνδυνοι, εἰμῆ δι' ὅτι βοηδοῦμεθα διὰ τῆς ἀμοιβαίων θεραπευῶν, καὶ καθηκότων; μὲ πῶσο μόνον φυλάττεται ἡ ζωὴ μας, καὶ διαφεντεύεται κατὰ τῆς ἀφνιδίων ἐπιδρομῶν, καὶ μὲ τὴν ἀλλαγὴν τῆς διεργειημάτων. Μιμονωμενοί τί εἰμεθα; „ θυμα, καὶ κυνήγι τῆς θηρίων, αἵμα δὺτελέσασον, καὶ προχερόσασον· ἐπειδὴ τ' ἄλλα ζῶα ἔχουσιν ἀρκηκὰσ δυνάμεισ πρὸσ φυλάξίτσαν· αὐτὰ γεννῶνται ἀλώμενα, καὶ ἐνοπλισμένα διὰ τὰ ἀπεργνῆ διακεχωρισμένην καὶ μοναχικήν ζωὴν. Ὁ ἀνθρώποσ εἶναι πάντη ἀσθενὴσ· δὲν πὸν ἀποκαδιστᾶ φοβερόν ποῖσ ἀλλοισ ἢ δύνκεισ τῆς ὀνύχων, μήτε τῆς ὀδόντων. Γυμνόν, καὶ ἀδύνατον, ἢ Κοινωνία πὸν περιτυχιζᾶ. Δύω τινὰ πῶ ἐδόθησαν, πᾶ ὅποια ἔκαμασ ἰχυρότατον πὸν ἄλλωσ ὑποκείμενον ποῖσ λοιποῖσ, δηλαδὴ ὁ λόγος, καὶ ἡ κοινωνία. Τοιουτοῦτοσ ὁ μὲ δυνάμενοσ νὰ ἀπιστᾶθῇ εἰς τινὰ, καὶ ἡδὲλε διαχωρισθῇ (μονωθῇ), γίνεται κύριοσ πάντων“